

UDK: 327.7/.8(497.1:73)"1917/1919"
341.76(497.1)"1917/1919"

DOI: <https://doi.org/10.31212/2025.nova.istrazivanja.mar.41-62>

Vukašin MARIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
vukasin.maric@ff.uns.ac.rs
ORCID: 0009-0000-3547-3826

Eksperti *Inquiryja* i jugoslovensko pitanje, 1917–1919

Apstrakt: U radu se razmatra mesto jugoslovenskog pitanja u sklopu priprema Sjedinjenih Američkih Država za konferenciju mira nakon Prvog svetskog rata. Ispituju se poreklo i nastanak *Inquiryja*, organizacije zadužene da na naučnim osnovama analizira ključne političke i ekonomske probleme u svetu koji je trebalo da budu predmet budućih mirovnih pregovora. U periodu od oktobra 1917. do januara 1919. godine naučnici uključeni u rad ove organizacije napisali su veliki broj specijalnih izveštaja i studija. Jedna od tema koju su izveštaji pokrivali bilo je jugoslovensko pitanje. U radu se analiziraju najvažniji izveštaji eksperata *Inquiryja* koji su se bavili jugoslovenskim problemom, te karakter procena i predloga iznetih u njima.

Ključne reči: *Inquiry*, jugoslovensko pitanje, Vudro Vilson, eksperti, Čarls Simor, Robert Kerner

Postanak *Inquiryja*

Jeseni 1898. godine misija Sjedinjenih Američkih Država u Parizu na mirovnim pregovorima o završetku Špansko-američkog rata sastojala se od svega sedam predstavnika. Dve decenije kasnije američka delegacija u glavnom gradu Francuske po završetku Prvog svetskog rata bila je neuporedivo brojnija. Kada se Vudro Vilson decembra 1918. uputio prema Evropi, popis putnika broda *Džordž Vašington* činilo je sto trinaest osoba koje su sa američkim predsednikom prelazile Atlantski okean. Ova grupa predstavljala je manje od desetine ogromne Američke komisije za pregovore o miru (*American Commission to Negotiate Peace*) na Pariskoj konferenciji, koja je ukupno brojala 1248 članova.¹ Diplomatska akcija ove vrste bila je bez presedana u američkoj istoriji. Jedan deo objašnjenja za nju može se potražiti u ozbiljno-

---

¹ Neil Smith, *American Empire. Roosevelt's Geographer and the Prelude to Globalization* (Berkeley: University of California Press, 2003), 114, 183.

sti zadatka pred kojim su se države pobednice našle po završetku Velikog rata. Trebalo je podići na noge porušeni kontinent, izvršiti političke, ekonomske i socijalne reforme u vremenu revolucionarnog vrenja, pobuna i masovnih štrajkova, preurediti stare i stvoriti nove države, organizovati proizvodnju, prehranu stanovništva, uspostaviti normalne trgovinske veze. Ukratko, trebalo je obnoviti poredak, rešavajući pritom probleme koji su doveli do njegovog urušavanja.² Međutim, katastrofa Prvog svetskog rata nije dovoljna kako bi se objasnila kvalitativna promena u delovanju dveju američkih delegacija na mirovnim pregovorima u Parizu 1898. i 1919, simbolički oslikana drastičnom razlikom u broju njihovih članova. Više od rezultata međunarodnih okolnosti, ona je bila proizvod ekonomskih, socijalnih, političkih i ideoloških činilaca u američkom društvu, čija je interakcija u prvim godinama dvadesetog veka odredila dinamiku, način i intenzitet izlaska Sjedinjenih Država na svetsku pozornicu.³

Ideja o sistematskim pripremama Sjedinjenih Država za buduću mirovnu konferenciju pojavila se nedugo nakon ulaska države u Prvi svetski rat. Tokom proleća i leta 1917. predlozi o izgledu i toku mogućih priprema pristizali su iz različitih delova američke administracije. Upoznat sa ovim idejama, te podstaknut diplomatskim peripetijama koje je krajem leta izazvala papska mirovna nota, Vilson se odlučio na delovanje.⁴ Početkom septembra 1917. u pismu Edvardu Hausu, svom najvažnijem savetniku za politička i diplomatska pitanja,⁵ on iznosi ideju „da bi trebalo sistematski raditi na tome da što potpunije i preciznije utvrdimo” na čemu će zaraćene strane „biti sklone da insistiraju kao deo konačnog mirovnog aranžmana”. Razlog za to bila je želja za „formulisanjem sopstvene pozicije, za ili protiv njih... ukratko, pripremanjem našeg stanovišta sa potpunim poznavanjem položaja svih parničara”.⁶ U tu svrhu Vilson je zamolio svog savetnika da u tajnosti okupi grupu ljudi koja bi to mogla učiniti uz finansijsku podršku Bele kuće, sa zadatkom da sačini memorandum kojim bi se američka administracija

² Arno J. Mayer, *Politics and Diplomacy of Peacemaking. Containment and Counterrevolution at Versailles, 1918–1919* (New York: Vintage Books, 1969), 3–9.

³ U interpretaciji američke spoljne politike prate se ideje američkih istoričara revizionističke škole diplomatske istorije koje ističu suštinsku vezu između specifične strukture kapitalizma u Sjedinjenim Državama i spoljne politike ove zemlje. Za kontekst ovih teza unutar širih kretanja američke historiografije: Вукашин Марић, „Од прислушкивања чиновника до истраживања међународног друштва. Развојни токови историје међународних односа”, *Култура*, 180 (2023): 61–63.

⁴ O mirovnoj noti pape Benedikta XV: Драгољуб Р. Живојиновић, *Вашингтон и Први светски рат, 1914–1918* (Београд: Службени лист СРЈ, 1996), 177–211.

⁵ Haus je bio lični savetnik američkog predsednika, bez zvaničnog položaja, ali uprkos tome izuzetno uticajan u Vilsonovoj administraciji, pogotovo u oblasti spoljne politike: Charles E. Neu, *Colonel House. A Biography of Woodrow Wilson's Silent Partner* (New York: Oxford University Press, 2015).

⁶ *The Papers of Woodrow Wilson (PWW)*, Volume 43, To Edward Mandell House, 2. 9. 1917, 120.

mogla voditi na međunarodnoj sceni. Predsednikov zahtev Haus je odmah prihvatio.⁷ Stavljanjem svog savetnika na čelo ove operacije, Vilson je efektivno oduzeo kontrolu nad pripremama za mirovnu konferenciju od Stejt departmenta i predao je svom povereniku.⁸ Dobivši odrešene ruke, Haus se okrenuo ispunjavanju predsednikovih zahteva.

Sama priroda posla, koji je Vilson video pre kao akademski nego politički zadatak, nagoveštavala je dalji tok događaja. Haus je vrlo dobro razumeo njegove motive i namere. Kao zagovornik *nove diplomatije* američki predsednik bio je oštar kritičar dotadašnje prakse u međunarodnim odnosima otelovljene u politici moći, tajnoj diplomatiji, trci u naoružavanju, ekonomskim sukobima i kolonijalnim rivalstvima.⁹ Osnovni svetonazor u njegovom sprovođenju spoljne politike bio je neophodnost postavljanja diplomatije na racionalne osnove. U kontekstu njegovih progresivističkih shvatanja to je značilo korišćenje naučnika u ovoj sferi, čija se objektivnost uzimala kao preduslov same struke. Naime, širom Amerike tog vremena ideja o neutralnim ekspertima prevladavala je nad starijom vizijom puke građanske vrline kao najvažnije odlike u delatnostima od javnog značaja.¹⁰ Zadatak naučnika, inženjera i menadžera bio je da kroz analizu društvenih problema ponude jasna i precizna rešenja. Tako su se navodno nepristrasni eksperti našli u središtu američkih priprema za konferenciju mira. Vilson je od početka bio jasan po tom pitanju – Hausu je naglasio da posao treba da obavljaju specijalisti poput „istoričara” i „profesora”.¹¹ Predsedan u ovom slučaju nije predstavljalo njihovo potencijalno učešće kao savetnika na konferenciji mira. Radije, bila je to ideja njihovog okupljanja pre same konferencije sa zadatkom pribavljanja važnih informacija i kreiranja osnova za mirovni program. Tako su se u nastanku Hausove organizacije preklapila šira socijalna kretanja unutar američkog društva oličena u načelima progresivističkog pokreta, pojavi doktrine državnog planiranja i usponu profesionalne srednje klase u momentu institucionalizacije američke spoljne politike.¹² Njen zadatak bio je da omogući uslove za stvaranje

⁷ Isto, 121; *PWW*, 44, From Edward Mandell House, 4. 9. 1917, 149.

⁸ Razloga za ovakav korak bilo je više. Manjak poverenja koje je Vilson imao u državnog sekretara Roberta Lensinga, te relativna slabost i neefikasnost Stejt departmenta igrali su važnu ulogu. Ipak, Lensing i Stejt department nastavili su da pomažu Hausove napore tokom narednog perioda: *Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919 (FRUS, PPC)*, Volume I, Doc. 19, Colonel E. M. House to the Secretary of State, 20. 9. 1917; Doc. 28, The Secretary of State to Dr. S. E. Mezes, 21. 11. 1917.

⁹ Arno J. Mayer, *Wilson vs. Lenin. Political Origins of the New Diplomacy, 1917–1918* (Cleveland; New York: The World Publishing Company, 1964), 53–58.

¹⁰ Jackson Lears, *Rebirth of a Nation. The Making of Modern America, 1877–1920* (New York: Harper Collins, 2009), 296–297.

¹¹ Lawrence E. Gelfand, *The Inquiry. American Preparations for Peace, 1917–1919* (New Haven; London: Yale University Press, 1963), 33.

¹² Smith, *American Empire*, 121.

mira na naučnim osnovama, ne na bazi „hirova, sile, pohlepe ili straha, već na osnovu egzaktnog znanja”.¹³

Do formiranja organizacije za pripremu američke države za konferenciju mira došlo je tokom jeseni 1917. Haus je na njeno čelo postavio svog čoveka od poverenja Sidnija Mejzesa, filozofa religije i predsednika Siti kole-dža Njujork.¹⁴ Do kraja septembra stvoren je kostur grupe, kada su njenom izvršnom odboru priključeni Volter Lipman, Dejvid Hanter Miler i Džejms Šotvel.¹⁵ Upravo je poslednji osmislio „*The Inquiry*” (istraživanje, *prim. V. M.*) kao ime za Hausovu organizaciju. Kako je za širu javnost rad grupe bio skriven pod velom tajnosti, Šotvelov predlog je prihvaćen kao dovoljno neodređen za potencijalne znatiželjnike, ali i odgovarajući stvarnim namerama i zaduženjima njenih članova.¹⁶ Nakon kratkotrajnog boravka u prostorijama njujorške Javne biblioteke, sedište organizacije se tokom novembra premestilo u prostorije Američkog geografskog društva (American Geographical Society) na Brodveju, gde je ostalo do kraja svog postojanja.¹⁷ Tokom narednih meseci broj članova *Inquiryja* postepeno je rastao. Početkom 1918. u radu organizacije učestvovao je 51 istraživač, dok je na svom vrhuncu, oktobra 1918, ona brojala 126.¹⁸ Većina njih dolazila je sa elitnih obrazovnih institucija istočne obale poput Harvarda, Jejla, Kolumbije i Prinstona.¹⁹ Uprkos impresivnom akademskom pedigreu, brzo se pokazalo da mnogi nisu bili eksperti u oblastima za koje su bili zaduženi. Vladao je ozbiljan nedostatak

¹³ Ray Stannard Baker, *Woodrow Wilson and World Settlement. Written From His Unpublished and Personal Material, Vol. I* (New York: Doubleday, Page & Company, 1922), 108.

¹⁴ Mejzis i Haus bili su pašenozi: Gelfand, *The Inquiry*, 38.

¹⁵ James T. Shotwell, *At the Paris Peace Conference* (New York: The Macmillan Company, 1937), 3–4; Sidney Edward Mezes, „Preparations for Peace”, in *What Really Happened at Paris*, eds. Edward Mandell House, Charles Seymour (New York: Charles Scribner's Sons, 1921), 1–2. Dvadesetosmogodišnji Lipman, novinar progresivističkog lista *New Republic* i pomoćnik sekretara za rat, postao je sekretar organizacije, njujorški advokat Miler, inače poslovni partner Hausovog zeta, bio je blagajnik, dok je Šotvel, istoričar sa Univerziteta Kolumbija i direktor Nacionalnog odbora za istorijske usluge (*National Board for Historical Services*), bio zadužen da koordiniše istraživanjima.

¹⁶ Shotwell, *At the Paris Peace Conference*, 8. Uprkos namerama Hausa da se izbegne publicitet, vesti o nastanku *Inquiryja* su se već krajem septembra našle na naslovnim stranama vodećih američkih listova. Međutim, medijska bura oko osnivanja organizacije potrajala je svega mesec dana, nakon čega je javnost izgubila interesovanje za *Inquiry*, koji do kraja rata nije figurirao u nacionalnim medijima kao tema od većeg značaja. Detaljnije u: Gelfand, *The Inquiry*, 39–41.

¹⁷ Do ovoga je usledilo nakon uključivanja geografa Ajzeze Baumana, direktora ove institucije, u rad *Inquiryja*. Bauman će postati jedna od najuticajnijih ličnosti u organizaciji i potonjoj Američkoj komisiji za pregovore o miru. Više o Baumanovom radu tokom rata u: Smith, *American Empire*, 113–180. Takođe, Bauman je tokom svog delovanja u *Inquiryju* imao kontakte sa svojim jugoslovenskim kolegom, geografom Jovanom Cvijićem, ali ove veze još uvek nisu detaljnije istražene.

¹⁸ Gelfand, *The Inquiry*, 45.

¹⁹ National Archives (NA), Records of the American Commission to Negotiate Peace (256), Inquiry Documents, No. 886, Report of Progress to December 15, 1917, 15. 12. 1917.

stručnjaka za brojne teme koje su u američkoj nauci bile neistražene. Kako bi ispunili svoj zadatak, rukovodioci *Inquiryja* bili su primorani da za mnoge teme stvaraju specijaliste u hodu.²⁰ Zahvaljujući revnosnom istraživačkom radu, mnogi od njih to su i postali.

Delatnost *Inquiryja* od svog nastanka oktobra 1917. do utapanja u Američku komisiju za pregovore o miru januara 1919. bila je usmerena na prikupljanje najvažnije literature, sastavljanje izveštaja, memoranduma i predloga, te izradu geografskih karata. Mada je unutrašnja organizacija bila relativno fluidna, njenu osnovu činile su jedinice za analitičko teritorijalne studije podeljene po geografskim oblastima na čelu kojih su se nalazili regionalni specijalisti. Pripadnici ovih istraživačkih grupa su po vokaciji bili istoričari, geografi, ekonomisti, politikolozi, pravnici. Konačan rezultat rada *Inquiryja* činilo je oko 2000 dokumenata, te preko 1200 geografskih karata.²¹ Procena je da su od ukupnog broja izveštaja pripadnici organizacije sačinili oko četvrtine, dok je ostatak bio delatnost spoljnih saradnika. U dopisima koje su sastavljali članovi organizacije evropske teme dominirale su svojom zastupljenošću. Od 263 izveštaja koja su se ticala Evrope 47 (17%) se bavilo Nemačkom, 82 (31%) Rusijom i baltičkim državama, 19 (7%) zapadnim saveznicima, 52 (20%) Austrougarskom i 63 (24%) balkanskim državama.²² Njihov izgled i kvalitet varirali su od autora do autora i od teme do teme. Neki od dokumenata bili su statističke kompilacije, drugi monografske studije od više stotina strana, treći sintetički pregledi kraćeg obima. Svojim opsegom oni su pokrivali čitav svet, ali je sama organizaciona podela *Inquiryja* onemogućavala stvaranje jasne i celovite slike. Određena pitanja prevazilazila su geografsku podelu na sekcije, generalni principi nisu bili razjašnjeni, te su u nekim slučajevima poštovani, dok u drugim nisu. Ovih manjkavosti bili su svesni i rukovodioci i istraživači, te je dolazilo do pokušaja da se one isprave, ali ujednačen pristup u radu nikada nije uspostavljen. Jedan od razloga za to bila je i trka sa vremenom. Uprkos insistiranju na akademskoj prirodi posla, bilo je jasno da su političke okolnosti posredno diktirale tempo rada. Približavanjem kraja rata praktični zadaci u sklopu priprema za konferenciju mira prevladali su nad namerama za stvaranjem sistematičnog i jedinstvenog programa delovanja na njoj.

Nijedna od ovih nedoslednosti ne umanjuje istorijski značaj *Inquiryja*. Rad organizacije predstavljao je prvi ozbiljan pokušaj Vlade Sjedinjenih Država da se sistematski uhvati ukoštac sa svetskim problemima,

²⁰ FRUS, PPC, I, Doc. 45, Mr. Walter Lippmann to the Secretary of War (Baker), 16. 5. 1918. Oštra, ali tačna je ocena autora klasične studije o *Inquiryju* da su pri nastanku organizacije „eksperti bili izuzetak, radije nego pravilo” (Gelfand, *The Inquiry*, 78).

²¹ Gelfand, *The Inquiry*, 183; Sandra K. Rangel, *Records of the American Commission to Negotiate Peace. Inventory of Record Group 256* (Washington: National Archives and Record Service; General Service Administration, 1974), 10–15.

²² Gelfand, *The Inquiry*, 184–185.

te da uz pomoć nauke dođe do odgovora na njih. To je imalo dalekosežne posledice na odnos između spoljne politike i nauke. Institucionalno, *Inquiry* je bio prvi trust mozgova u istoriji američke spoljne politike.²³ Na tragu ove grupe nakon Prvog svetskog rata formirane su dve institucije čiji je značaj za međunarodne odnose teško preneglasiti: Kraljevski institut za međunarodne poslove (*Royal Institute of International Affairs*) u Londonu 1920. i Savet za inostrane odnose (*Council on Foreign Relations*) u Njujorku 1921. godine.²⁴ Suštinski, *Inquiry* je bio reakcija na neophodnost kristalizacije nove pozicije Sjedinjenih Država u svetskom kapitalističkom sistemu u vremenu rata i krize međunarodnih odnosa koji su pretili da ugroze viziju liberalno-internacionalističkog poretka koja je u Vašingtonu posmatrana kao budućnost. Ove mesijanske ambicije američke države ogledale su se u globalnom zahvatu istraživačkog rada eksperata organizacije. U tako zamišljenom poduhvatu *Inquiryja* jugoslovensko pitanje moralo je pronaći svoje mesto.²⁵

²³ Smith, *American Empire*, 135.

²⁴ Osnivanje ovih trustova dogovarano je upravo tokom Konferencije mira u Pariza između britanskih i američkih naučnika, u čemu je učestvovalo više članova *Inquiryja*. Prvobitna ideja bila je da se oformi Institut za međunarodne poslove (*Institute of International Affairs*) koji bi imao svoje branše u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Državama, ali su na kraju ipak formirane dve potpuno odvojene organizacije. Za više detalja: Laurence H. Shoup and William Minter, *Imperial Brain Trust. The council on Foreign Relations and United States Foreign Policy* (New York; London: Monthly Review Press, 1977), 11–17; Peter Grose, *Continuing the Inquiry. The Council on Foreign Relations from 1921 to 1996* (New York: A Council on Foreign Relations Book, 2006), 1–9.

²⁵ Nezaobilazna studija o radu *Inquiryja* ostaje delo američkog istoričara diplomatije Lorenza Gelfanda: Lawrence Gelfand, *The Inquiry. American Preparations for Peace* (New Haven; London: Yale University Press, 1963). U okvirima regionalne istoriografije uloga ove organizacije u stvaranju Jugoslavije istaknuta je u radovima: Драган Бисенић, „Тајне ‘Истраживања’. САД и стварање Југославије”, у *Историја једне уједињене: 100 година од стварања Југославије*. Књ. 1, ур. Срђан Петровић, Маринко М. Вучинић и Бранимир Нешић (Београд: Catena mundi, 2018), 340–371; Uroš Lipušček, „The USA and the Establishment of the Kingdom of SHS 1918–1919”, *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia*, ed. Ljubinka Trgovčević (University of Belgrade: Faculty of Political Sciences, 2008), 53–70. O radu *Inquiryja* i problemu raspada Austrougarske iz mađarske perspektive: Tibor Glant, „The Inquiry and the Paris Peace Conference. American Preparations for Peace and the Future of Hungary, 1917–1920”, in *Minority Protection*, ed. Attila Dabis (Budapest: Institute for the Protection of Minority Rights, 2020), 85–124. O američkoj politici prema jugoslovenskom pitanju iz perspektive diplomatske istorije najopširnije je pisao Dragoljub Živojinović: Dragoljub Živojinović, *Amerika, Italija i ustanak Jugoslavije, 1917–1919* (Beograd: Naučna knjiga, 1970); Драгољуб Живојиновић, *Уједињење за заштитицином. Сјудује о српско-америчким везама, 1878–1920. године* (Београд: Албатрос плус, 2010). Od monografija o politici Vilsonove administracije prema prostoru istočne i centralne Evrope treba istaći: Victor S. Mamatey, *The United States and East Central Europe, 1914–1918. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda* (New York; London: Kennikat Press, 1972), Larry Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe* (Stanford: Stanford University Press, 2020).

Nacrt Četrnaest tačaka, Crna knjiga i jugoslovensko pitanje

Pitanje mogućnosti ujedinjenja jugoslovenskih naroda po okončanju Prvog svetskog rata zaokupljivalo je posebnu pažnju istraživačke sekcije *Inquiryja*. Za to je postojalo više razloga. Za početak, Balkan je u Sjedinjenim Državama posmatran kao varnica koja je zapalila evropski kontinent. Henri Vajt, jedan od vodećih američkih diplomata tog vremena, početkom 1918. isticao je Hausu da je „ovaj rat počeo na Balkanu i ukoliko se balkanski poslovi ne srede pravilno, tamo će početi i sledeći rat”.²⁶ Usled toga je jugoslovensko pitanje, zasigurno posmatrano kao jedan od ratnih povoda, zahtevalo razrešenje. Potom, strateške okolnosti podrazumevale su pažljivo nastupanje kako iz vizure eksperata *Inquiryja*, tako i samog predsednika Vilsona. Za Vašington glavni protivnik u ratu bio je Berlin, čija je „prevlast na Bliskom istoku” omogućavala ostvarivanje programskih ciljeva formiranih oko ideje nemačke dominacije Srednjom Evropom.²⁷ Odnos snaga na takozvanom „Bliskom istoku”, čiji je najzapadniji deo za Amerikance bio upravo Balkan, predstavljao je jedan od najvažnijih elemenata u američkoj strategiji postavljanja brane nemačkoj moći po završetku rata.²⁸ Stoga je pitanje jugoslovenskog ujedinjenja moralo dobiti na značaju u okviru šire politike Sjedinjenih Država u jugoistočnoj Evropi. Konačno, podsticaj za detaljnije bavljenje jugoslovenskim problemom davala je i činjenica da u predratnom periodu ovaj prostor nije bio predmet ozbiljnijih istraživačkih napora američkih naučnika. Balkan je bio relativna nepoznanica za američke eksperte i svest o manjku stručnjaka koji bi mogli snabdeti administraciju tačnim informacijama o ovom prostoru uočena je još prilikom prvih predloga o sistematičnim pripremama Sjedinjenih Država za konferenciju mira.²⁹ Shodno tome, ispuniti istraživačke zadatke koji su bili preduslov stvaranju mira na naučnim osnovama nosilo je posebnu težinu na ovom etnički izmešanom prostoru i jugoslovenski problem morao je biti podrobno ispitan. Zbog svih navedenih razloga ne treba da čudi važnost ovog pitanja na listi tema koje je *Inquiry* morao proučiti.³⁰

Dva najvažnija programska dokumenta stvorena od strane *Inquiryja* nastala su na samom početku i kraju postojanja ove organizacije. Radilo se o

²⁶ Gelfand, *The Inquiry*, 216.

²⁷ NA, 256, *Inquiry Documents*, No. 885, Memorandum on the Context of the Inquiry, bez datuma, 5. Za više detalja o Vilsonovim stavovima prema Nemačkoj strategiji na Balkanu tokom rata: Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 60–62.

²⁸ Unutar Stejt departmenta Austrougarska, Srbija, Bugarska, Rumunija i Grčka bile su tretirane kao deo Bliskog istoka: Lipušček, *The USA and the Establishment of the Kingdom of SHS*, 53.

²⁹ Gelfand, *The Inquiry*, 16–17.

³⁰ *FRUS, PPC, I*, Doc. 24, A Preliminary Brief Outline of the Subjects to Be Dealt with in the Inquiry, bez datuma; *FRUS, PPC, I*, Doc. 25, A Preliminary Brief Outline of the Subjects To Be Dealt with in the Inquiry, bez datuma.

predlozima napisanim sa ciljem da u širokim potezima odrede američku spoljnu politiku. Do nastanka prvog dokumenta došlo je usled Vilsonove želje da formuliše i javno definiše američke ratne ciljeve. Na predsjednikov zahtev, Haus je sredinom decembra 1917. naložio rukovodstvu *Inquiryja* da sačini memorandum koji bi pružio sistematski pregled različitih teritorijalnih problema u Evropi.³¹ Organizacija je tada još uvek bila u svom začetku i njen fokus je bio na prikupljanju podataka, a ne na njihovom temeljnom analiziranju.³² Uprkos tome, svega nekoliko dana kasnije memorandum je sastavljen od strane Mejzesa, Hantera Milera i Lipmana, nedugo zatim i proširen, te se 4. januara našao na radnom stolu američkog predsjednika.³³ Taj tekst postao je osnova za *Četrnaest tačaka* koje je Vilson četiri dana kasnije izložio u govoru pred američkim Kongresom.³⁴ Drugi dokument nastao je nepunih godinu dana nakon prvog, kada je deo članova *Inquiryja* već pristigao u Pariz na mirovne pregovore. Prvog dana 1919. godine među članove organizacije pristigla je vest da je predsjednik zahtevao njihove zaključne poglede na sva pitanja koja su mogla biti predmet razgovora na konferenciji. Svaka sekcija unutar organizacije dobila je zadatak da u delokrugu dosadašnjeg delovanja jasno izloži moguće probleme i preporuke kako ih rešiti.³⁵ Rezultat njihovog rada bio je izveštaj predat američkim delegatima 21. januara.³⁶ Radilo se o skupu predloga osnovnih pozicija, dopunjenih sa geografskim kartama, koje je američka delegacija trebalo da zastupa tokom mirovne konferencije. Ovaj memorandum, po svojim tamnim koricama uskoro poznatiji kao *Crna knjiga*, predstavljao je sažeti nacrt smernica *Inquiryja* za delovanje američke diplomatije u Parizu.³⁷

³¹ Mamatey, *The United States and East Central Europe*, 173.

³² NA, 256, Inquiry Documents, No. 886, Report of Progress to December 15, 1917, 15. 12. 1917.

³³ Charles Seymour, *The Intimate Papers of Colonel House. Into the World War* (Boston; New York: Houghton Mifflin Company, 1928), 320. Prva verzija memoranduma nastala je 22. decembra 1917: NA, 256, Inquiry Documents, No. 887, The Present Situation. The War Aims and Peace Terms it Suggests. Proširena je nastala 2. januara 1918: Library of Congress (LOC), Woodrow Wilson Papers (WWP), Series 5, Subseries A, 1917, Nov. 1–1919, July 9, A Suggested Statement of Peace Terms Revised and Enlarged from the Memorandum of December 22, 1917, 2. 1. 1918. U objavljenim tomovima Vilsonovih papira (*PWW*, 45, A Memorandum by Sidney Edward Mezes, David Hunter Miller, and Walter Lippmann, 22. 12. 1917, 459) urednici navode da nema dokaza da je predsjednik ikada pročitao proširenu verziju.

³⁴ O *Četrnaest tačaka*: Mayer, *Wilson vs. Lenin*, 329–367.

³⁵ Shotwell, *At the Paris Peace Conference*, 101–102. Interesantan je podatak da je Lensing nezavisno od Vilsona radio na sličnom dokumentu, što je izazvalo negodovanje predsjednika: Бисенић, „Тајне ‘Истраживања’”, 353–354.

³⁶ LOC, WWP, 5B, 1919, Jan. 14–21, Outline of Tentative Report and Recommendations. Prepared by the Intelligence Section, in accordance with instructions for the President and the Plenipotentiaries, 21. 1. 1919. Dokument je takode objavljen u: David Hunter Miller, *My Diary At the Conference of Paris. With Documents. Vol. IV* (New York: Appeal Printing Company, 1924), 209–281.

³⁷ Wesley J. Reisser, *The Black Book. Woodrow Wilson's Secret Plan for Peace* (Lanham: Lexington Books, 2012), 33–41; Mezes, „Preparations for Peace”, 6.

Oba dokumenta ponudila su predloge za razrešenje jugoslovenskog pitanja, mada prvi implicitno, a drugi eksplicitno. U memorandumu koji su krajem 1917. sačinili Mejzes, Hanter Miler i Lipman glavni američki strateški cilj, raspad „pruske Srednje Evrope”, oblikovao je njihovo određivanje prema pojedinačnim nacionalnim i teritorijalnim pitanjima. Jugosloveni su posmatrani kao jedan od četiri ključna politička problema koje je Nemačka morala rešiti kako bi uspostavila dominaciju na ovom prostoru, a time i prevlast u Evropi. Međutim, budućnost jugoslovenskih naroda razmatrana je pre svega u kontekstu preporuka memoranduma o razdvajanju Beča i Berlina, te primoravanjem Austrougarske da uspostavi nezavisnu spoljnu politiku. Sa tim ciljem trebalo je „podsticati nacionalistička nezadovoljstva” i federalističke tendencije u Monarhiji kao sredstvo pritiska na Balhausplac, odbacujući pritom „ekstremnu logiku” nacionalnih pokreta koja bi vodila razbijanju ove države.³⁸ Kako su za autore memoranduma strateška stanovišta uslovljavala logiku opstanka Austrougarske, oni su odbacivali mogućnost razrešenja jugoslovenskog pitanja van granica ove države. Preporuke ratnih ciljeva *Inquiryja* koje su se ticale Srbije i Crne Gore zahtevale su oslobađanje ovih teritorija i omogućavanje Srbiji izlazak na more preko luke Solun, ali se nisu osvrtnale na šire jugoslovenske ciljeve srpske vlade.³⁹ Uprkos tome, teško se može reći da memorandum „nikada nije ni nagovestio postojanje” jugoslovenskog pitanja, kako navode pojedini autori.⁴⁰ Ono je samo bilo podređeno višim strateškim ciljevima, ali i uslovljeno okolnostima poput međunarodne situacije i samog stanja *Inquiryja* u tom trenutku. Kako su sami autori memoranduma istakli: „Konačan odnos između različitih balkanskih nacija mora biti zasnovan na pravednoj ravnoteži nacionalističkih i ekonomskih razmatranja... nakon nepristrasnog i naučnog istraživanja.”⁴¹ Pravi posao je tek trebalo da krene.

Kada je nakon godinu dana rada *Inquiry* predao konačne predloge smernica američkom predsedniku, preporuke oko rešavanja jugoslovenskog pitanja bile su potpuno drugačije. *Crna knjiga* je predlagala stvaranje nezavisne jugoslovenske države u koju bi bile uključene Srbija, Crna Gora i austrougarske teritorije koje su naseljavali jugoslovenski narodi.⁴² Po tvrd-

³⁸ NA, 256, Inquiry Documents, No. 887, The Present Situation, 6, 12–13, 29.

³⁹ Isto, 30–31. Ove smernice memoranduma Vilson je usvojio. U desetoj tački svog govora istakao je da „narodima Austrougarske, čije mesto među nacijama želimo da bude zaštićeno i osigurano, treba dati najslobodnije mogućnosti za autonomni razvoj”, dok je u jedanaestoj dodao da „Srbija i Crna Gora moraju biti evakuisane” i da se Srbiji mora omogućiti „slobodan i siguran pristup moru”. Za tekst *Četrnaest tačaka: PWW, 45, An Address to a Joint Session of Congress*, 8. 1. 1918, 537–538.

⁴⁰ Mamatey, *The United States and East Central Europe*, 182–183. Viktor Mamati ovu tvrdnju zasniva na činjenici da u tekstu memoranduma jugoslovensko pitanje nije direktno spomenuto, ali je očigledno da se o njemu govorilo posredno kroz aluzije na „nacionalistička nezadovoljstva”, federalističke tendencije i nacionalne pokrete u austrougarskoj državi.

⁴¹ NA, 256, Inquiry Documents, No. 887, The Present Situation, 30–31.

⁴² LOC, WWP, 5B, 1919, Jan. 14–21, Outline of Tentative Report and Recommendations, 39.

nji *Inquiryja*, politička i jezička pripadnost naroda za koje se predlaže ujedinjenje u jedinstvenu državu bile su tako dobro poznate da detaljniji argumenti nisu bili potrebni. Bilo bi, navodi se, poželjno sa svakog stanovišta da ova država ne bude razbijena na manje jedinice usled određenih razlika među njenim pojedinim delovima, poput onih „između Slovenaca i ostatka Jugoslovena ili između Crne Gore i Srbije”.⁴³ Združivanje jugoslovenskih naroda bilo je preporučljivo i sa strateške strane navođeno je u predlogu, aludirajući pritom na moguće sukobe na obalama Jadrana sa Italijom. U *Crnoj knjizi* izneta su i detaljna razmatranja koja su se ticala budućih granica nove države. Uz sve to istaknuta je preporuka za unutrašnje uređenje jugoslovenske države, čija je federalna struktura trebalo da bude „prilagođena verskim, istorijskim i manjim rasnim razlikama Srba, Crnogoraca, Hrvata i Slovenaca”.⁴⁴

Neophodno je naglasiti da razlika između ponuđenih rešenja za jugoslovensko pitanje u dva najvažnija memoranduma *Inquiryja* nije bila samo rezultat istraživačkog rada eksperata organizacije. U oba slučaja predlozi su bili na tragu američke politike prema Austrougarskoj, koja je tokom 1918. prešla put od očuvanja teritorijalnog integriteta ove države do podrške njenom rasparčavanju.⁴⁵ Dodatno, memorandumu nisu mogli zaostajati za događajima na terenu. U trenutku kada je pisana *Crna knjiga* Austrougarska više nije postojala, a jugoslovensko ujedinjenje je već bilo sprovedeno.⁴⁶ No, uprkos ovim činjenicama ne treba odbacivati značaj istraživanja o jugoslovenskom pitanju koja su naučnici *Inquiryja* sprovedi tokom poslednje ratne godine. Kako je delatnost organizacije bila usmerena ka stvaranju mira na naučnim osnovama, pokušaj temeljne i stručne analize ovog problema predstavljao je osnovu za sprovođenje američke politike na konferenciji mira i izveštaji eksperata tokom ovog perioda otkrivaju suštinu njihovog odnosa prema mogućnosti jugoslovenskog ujedinjenja.

⁴³ Isto, 41.

⁴⁴ Isto, 40–46. U *Crnoj knjizi* se ne spominje muslimansko stanovništvo Bosne i Hercegovine. Razlog za to verovatno je činjenica da su u izveštajima eksperata pisanim tokom 1918. godine oni posmatrani kao „Srbo-Hrvati” muslimanske vere, Srbi koji su „primili muhamedizam” ili „muslimanski Srbi”. Do ovih ocena dolazilo je zato što su se razlike među jugoslovenskim narodima posmatrale kao minorne. Iz vizure američkih naučnika „Hrvati, Srbi i muslimani Bosne bili (su) rođaci, ako već ne braća”, suštinski radilo se o jugoslovenskoj „jedinstvenoj narodnosti”, gde konfesionalne razlike nisu imale većeg značaja. Detaljnije: Vukašin Marić, „Bosna i Hercegovina u perspektivama američkih naučnika tokom Prvog svetskog rata: slučaj Čarlsa Simora”, u *Srpski identitet Bosne i Hercegovine kroz istoriju*, ur. Nenad Lemajić (Novi Sad: Filozofski fakultet, 2025), 95–109.

⁴⁵ Živojinović, *Amerika, Italija i postanak Jugoslavije*, 109–134; Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 64–96. Čini se da članovi *Inquiryja* nisu aktivno uticali na ovu promenu: Glantz, „The Inquiry and the Paris Peace Conference”, 93–94.

⁴⁶ Bogdan Krizman, *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države* (Zagreb: Školska knjiga, 1977).

Izveštaji *Inquiryja* i jugoslovensko pitanje

Shodno administrativnoj podeli organizacije, ingerencije nad jugoslovenskim pitanjem imale su dve sekcije *Inquiryja* koje su brojale ukupno 11 članova: jedne zadužene za Austrougarsku na čijem čelu se nalazio Čarls Simor i druge zadužene za Balkan kojom je rukovodio Klajv Dej.⁴⁷ Ova dva čoveka došla su u *Inquiry* sa Jeila, gde je tridesetdvogodišnji Simor predavao istoriju, dok je njegov četrnaest godina stariji kolega bio profesor ekonomske istorije. Simor je smatrao da ni jedan, ni drugi nisu imali specijalno predznanje o ovim regionima kada su započeli sa radom.⁴⁸ Uprkos tome, pod njihovim rukovodstvom Jeil je tokom rada *Inquiryja* postao svojevrsan centar za istraživanje prostora jugoistočne Evrope. Zajedno sa Robertom Kerнером, predavačem moderne evropske istorije na Univerzitetu Misuri, za Simora i Deja je u jednom od redovnih internih izveštaja o funkcionisanju *Inquiryja* istaknuto da zajedno čine „neobično jaku kombinaciju koju treba sačuvati netaknutu za konačnu mirovnu konferenciju”.⁴⁹

Simorov primarni zadatak u *Inquiryju* bio je analiza nacionalnih problema u Habzburškoj monarhiji. Svoj posao video je kao „prikupljanje materijala svih vrsta, ekonomskih, političkih, geografskih i istorijskih”, na osnovu čega bi se „formirala osnova za pravedne i izvodljive granice”.⁵⁰ Uprkos nesigurnosti oko sopstvenih kompetencija, čini se da je Simor imao solidnu naučnu osnovu za obavljanje ovog poduhvata, barem u okvirima američke naučne zajednice. Tokom 1916. on je objavio dobro prihvaćenu monografiju koja se bavila glavnim tokovima evropske diplomatije u periodu od francusko-pruskog rata do izbijanja Prvog svetskog rata.⁵¹ Njeni pojedini delovi osvetljuju Simorova shvatanja o nacionalnostima Austrougarske. On je smatrao da „bliskoistočnim pitanjem” dominira „konflikt Slovena i Mađara, sa Tevtoncima u pozadini”. Pokušaji Beča da ostvari dominaciju nad Balkanom postali bi mogući tek ukoliko bi balkanski Sloveni bili stavljeni pod kontrolu Habzburga, jer „Austrijsko carstvo nikada ne bi bilo bezbedno od raspada sve dok su nezadovoljni Sloveni Carstva bili podsticani na intrige i pobune od strane svojih sunarodnika preko granice”.⁵² Po Simorovom tumačenju

⁴⁷ Gelfand, *The Inquiry*, 46. Treba napomenuti da se ovo donekle menjalo usled fluidnosti organizacije. Tako neki izvori navode italijansku sekciju kao posebnu, dok je drugi uključuju u rad austrougarske.

⁴⁸ Isto, 315.

⁴⁹ *FRUS, PPC, I*, Doc. 44, Report on the Inquiry, 10. 5. 1918.

⁵⁰ Charles Seymour, „The End of an Empire. Remnants of Austria-Hungary”, in *What Really Happened at Paris*, eds. Edward Mandell House, Charles Seymour (New York: Charles Scribner's Sons, 1921), 96.

⁵¹ Charles Seymour, *The Diplomatic Background of the War, 1870–1914* (New Haven: Yale University Press, 1916). Detaljnije o ovoj knjizi i motivacijama za njeno pisanje: Marić, „Bosna i Hercegovina u perspektivama američkih naučnika”.

⁵² Seymour, *The Diplomatic Background of the War*, 199–201.

Austrougarska je pred izbijanje rata bila suočena sa „unutrašnjom revolucijom svojih slovenskih podanika” i „činilo se da je raspad Carstva blizu”.⁵³

Nakon što se tokom prvog perioda svog rada u *Inquiryju* usredsredio na statističke preglede populacije i socijalne strukture Dvojne monarhije, ubrzo su počeli da pristižu izveštaji američkog historičara koji su se direktno doticali ili bavili jugoslovenskim pitanjem.⁵⁴ Analizirajući pod okriljem *Inquiryja* unutrašnje probleme habzburške države, Simor je pružio nekoliko mogućnosti reorganizacije austrougarske države. U slučaju stvaranja austro-poljsko-ugarske trijalističke unije, on navodi da bi moglo uslediti pripajanje Dalmacije i Bosne i Hercegovine ugarskoj kraljevini, unutar koje bi se formirala autonomna jugoslovenska jedinica sa sličnim statusom poput dotadašnje Kraljevine Hrvatske i Slavonije.⁵⁵ Pogodnije rešenje za Južne Slovence u okviru trijalizma po njemu je bilo stvaranje austro-ugarsko-jugoslovenske unije. Analizirajući takav sled događaja Simor je video četiri moguće verzije jugoslovenske jedinice: 1) Trojedna kraljevina (Hrvatska, Slavonija i Dalmacija) sa Rijekom, 2) Trojedna kraljevina sa Bosnom i Hercegovinom, 3) Trojedna kraljevina sa Bosnom i Hercegovinom i južnoslovenskim delovima Austrije, 4) Trojedna kraljevina sa Bosnom i Hercegovinom, južnoslovenskim delovima Austrije, Srbijom i Crnom Gorom.⁵⁶ Razmatrao je i mogućnost reorganizacije Dvojne monarhije u federalistički ustrojenu državu koju bi činilo šest jedinica, gde bi jugoslovenskoj pripala Trojedna kraljevina sa Bosnom i Hercegovinom.⁵⁷

Simorove analize mogućnosti reorganizacije Austrougarske kasnija historiografija prihvatila je kao njegove predloge koji su označavali implicitnu podršku opstanku ove države.⁵⁸ Takav sud treba dovesti u pitanje. Opisani izveštaji rezultat su razmišljanja u kojim smerovima bi se situacija mogla razvi-

⁵³ Isto, 239. Sarajevski atentat Simor je video tek kao izgovor za ostvarivanje austrougarskih ciljeva na Balkanu i slamanje srpske države: Isto, 239, 243–244.

⁵⁴ NA, 256, Inquiry Documents, No. 504, Charles Seymour, Report on Austria. Population Studies, 1. 2. 1918; NA, 256, Inquiry Documents, No. 518, Charles Seymour, Social and Economic Basis of Nationalism in Austria. Statistical Study, 1. 3. 1918; NA, 256, Inquiry Documents, Charles Seymour, Social and Economic Basis of Nationalism in Hungary. Statistical Study, 1. 3. 1918.

⁵⁵ NA, 256, Inquiry Documents, No. 507, Charles Seymour, Austria-Hungary. Polish Trialism, 25. 5. 1918, 7.

⁵⁶ NA, 256, Inquiry Documents, No. 506, Charles Seymour, Austria-Hungary. Jugo-Slav Trialism, 25. 5. 1918, 2–5.

⁵⁷ NA, 256, Inquiry Documents, No. 509, Charles Seymour, Austria-Hungary Federalized Within Existing Boundaries, 25. 5. 1918, 6.

⁵⁸ Ovu ideju izneo je Gelfand u svojoj klasičnoj studiji *Inquiryja*, a prihvatio ju je i mađarski historičar Tibor Glant. Simorova podrška opstanku Austrougarske objašnjava se bilo njegovim navodnim verovanjem u mogućnost reorganizacije ove države, bilo pukim praćenjem zvaničnog stava američke diplomatije u trenutku pisanja izveštaja. Više o ovim tvrdnjama u: Gelfand, *The Inquiry*, 202–203; Tibor Glant, *Through the Prism of the Habsburg Monarchy. Hungary in the American Diplomacy and Public Opinion During the First World War* (PhD Dissertation: University of Warwick, 1996), 223–224.

jati radije nego izlaganje alternativa za koje se lično zalagao.⁵⁹ Posmatrano kroz prizmu jugoslovenskog pitanja, Simor je kritikovao i trijalističku i federalističku logiku. Nijednu od četiri verzije austro-ugarsko-jugoslovenske zajednice nije video kao trajna rešenja. Prva i druga ne bi dovele do nestanka nezadovoljstva Južnih Slovena pošto do njihovog ujedinjenja ne bi došlo, treća ne bi bila moguća bez potpunog poraza Centralnih sila, dok bi četvrta naišla na otpor nemačkih i mađarskih elita.⁶⁰ Za federalizaciju države Simor je istakao da ne bi zadovoljila nijednu etničku zajednicu u Carstvu, a pritom ne bi ni rešila jugoslovenski problem Monarhije pošto bi nezavisna srpska država nastavila da postoji na njenim južnim granicama.⁶¹ Nijedna od ponuđenih mogućnosti nije nudila stabilizaciju Austrougarske, ali ni mogućnost ispunjavanja američkih strateških ciljeva. Naravno, postojalo je još jedno moguće rešenje jugoslovenskog pitanja – stvaranje nezavisne jugoslovenske države. Ono je suptilno provučeno kroz izveštaj koji se bavio evaluacijom pretenzija zagovornika jugoslovenskog ujedinjenja na teritorijama Austrougarske, gde nakon početnih ograda, Simor ističe da su zahtevi Jugoslovena u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, istočnoj Istri, Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj oblasti opravdani na rasnoj osnovi.⁶² Naravno, ovo ne znači da je američki istoričar potajno zagovarao ovakvo rešavanje jugoslovenskog pitanja, ali skreće pažnju na činjenicu da su u spisima načelnika austrougarske divizije *Inquiryja* mogućnost stvaranja samostalne jugoslovenske države i pretenzije njenih zagovornika ozbiljno razmatrane u prvoj polovini 1918. godine.

Za razliku od svog kolege Simora, načelnik balkanske sekcije Dej nije posvetio naročitu pažnju jugoslovenskom pitanju. Slično je bilo i sa drugim pripadnicima njegove jedinice za koju je bila simptomatična fokusiranost na manje probleme ili insistiranje na nabranjanju činjenica. Sklonost analizi, složenim zaključcima, generalizacijama ili preporukama nije bila odlika njihovih izveštaja.⁶³ Tokom leta 1918. istraživanja o Balkanu našla su se na meti

⁵⁹ Tako Simor u aprilskom izveštaju koji se bavio mogućnošću stvaranja koridora između čehoslovačkih i jugoslovenskih teritorija o ovom pitanju govori u kontekstu stvaranja nezavisnih država ovih naroda: NA, 256, Inquiry Documents, No. 517, Slav aspirations in Austria-Hungary. The corridor. Statistical Study, 1. 4. 1918, 1.

⁶⁰ NA, 256, Inquiry Documents, No. 506, 2–5.

⁶¹ NA, 256, Inquiry Documents, No. 509, 1. Upravo ovo drugo je pitanje koje je Simor u svojoj knjizi iz 1917. video kao glavni razlog nestabilnosti Austrougarske: Seymour, *The Diplomatic Background of the War*, 239, 243–244.

⁶² NA, 256, Inquiry Documents, No. 520, Territories in Austria-Hungary claimed by the Jugoslavs. Statistical Study, 1. 4. 1918, 1, 7–8. Simor je na osnovu statistike smatrao da su Jugosloveni u zapadnoj Istri, Trstu, Rijeci, Bačkoj, Baranji i Banatu činili manjinu populacije.

⁶³ Gelfand, *The Inquiry*, 218. Treba istaći da je studija pripadnika balkanske sekcije i člana Američkog geografskog društva Leona Dominijana koja se bavila uticajem lingvističkih sredina u Evropi na podelu kontinenta na nacije imala značajnog uticaja na razmišljanje članova *Inquiryja* o jeziku kao sredstvu demarkacije među narodima. Objavljena 1917, Dominijanovna knjiga pisana je sa idejom da bi „primena geografskog znanja mogla da obezbedi prihvatljivo rešenje Istočnog pitanja”. Autor u knjizi ističe da „Pitanje Bliskog istoka ne može biti rešeno bez odvajanja od Austrougarske i ujedinjenja sa Srbijom i Crnom Go-

oštre kritike. Rečeno je da su ona u „haotičnom stanju“, da se „Balkan nigde ne tretira kao celina“ i da se „većina memoranduma bavi unutrašnjom istorijom“, bez posvećivanja potrebne pažnje „spoljnoj ili diplomatskoj istoriji“. ⁶⁴ Autor ovih redova, bez sumnje, bio je pozvan da iznese ovakvu procenu. Radilo se o tridesetogodišnjem istoričaru Robertu Kerneru, najistaknutijem istraživaču jugoslovenskog problema u *Inquiryju*. Dete čeških emigranata, Kerner se na samom početku karijere usmerio na istraživanje centralnoevropske i habzburške istorije, sa posebnim naglaskom na pitanje državnosti Čeha i Jugoslovena. Istraživanja tokom rada na doktoratu odvela su ga u arhive u Austrougarskoj, Parizu, Berlinu, Sankt Peterburgu i Moskvi. ⁶⁵ Reč je o daleko najkvalifikovanijem ekspertu *Inquiryja* za austrougarske teme. Kada je u maju 1918. dobio ponudu za posao na uglednom Univerzitetu Klark, odmah mu je ponuđena povišica da nastavi rad u organizaciji, kao i obećanje da će biti član delegacije na mirovnoj konferenciji. ⁶⁶ Uprkos tome što su Kernerovi nadređeni primećivali njegovu naklonjenost prema Slovenima, školovanje, naučna produkcija i poznavanje jezika učinili su ga neizostavnim delom *Inquiryja*. ⁶⁷ On, međutim, nije smatrao da je neobjektivnost problem njegovih radova. Sebe je video kao deo nove generacije američkih naučnika, čija je „nepriistrasna učenost“ trebalo da pomogne u približavanju istorije slovenskih naroda publici u Sjedinjenim Državama. Ova pobude nisu bile samo idealističke prirode. Kerner je znanje video kao sredstvo za proširivanje američkih ekonomskih aktivnosti i upravo su slovenski delovi Evrope bile oblasti u kojima su „nauka i materijalni napredak mogle ići ruku pod ruku“. ⁶⁸

Kerner je bio jedini član *Inquiryja* koji se pre ulaska u organizaciju ozbiljnije bavio jugoslovenskim pitanjem. Njegov tekst posvećen istoriji jugoslovenskog pokreta, objavljen 1918, može se istovremeno čitati kao istoriografska analiza i politički traktat. Prateći prošlost Južnih Slovena od njihovog doseljavanja na Balkan do Prvog svetskog rata, Kerner ističe da „ako u istoriji ima čuda, jugoslovenski pokret je čudo“. ⁶⁹ On je njegovu „dvanaestovekovnu evoluciju“ video kao put od „iskonskog jedinstva“ preko „politič-

---

rom, svih južnoslovenskih provincija habzburške krune“, te da su „južnoslovensko jedinstvo i nezavisnost... neophodni Evropi“: Leon Dominian, *The Frontiers of Language and Nationality in Europe* (New York: The American Geographical Society, 1917), 184–185. Nažalost autor nije uspeo da pronađe nijedan izveštaj Dominijana napisan tokom njegovog rada u *Inquiryju* koji se bavio jugoslovenskim pitanjem.

⁶⁴ Gelfand, *The Inquiry*, 219.

⁶⁵ Stephen Kotkin, „Robert Kerner and the Northeast Asia Seminar“, *Acta Slavica Iaponica*, no. 15 (1997): 93.

⁶⁶ Gelfand, *The Inquiry*, 58.

⁶⁷ *FRUS, PPC, I*, Doc. 44, Report on the Inquiry, 10. 5. 1918. Tu je opisan kao „oduševljeni češki nacionalista“.

⁶⁸ Robert J. Kerner, „The Foundations of Slavic Bibliography“, *The Papers of the Bibliographical Society of America*, no. 1 (1916): 3, 38–39.

⁶⁹ Robert J. Kerner, „The Jugo-Slav Movement“, in *Russian Revolution and Jugo-Slav Movement*, eds. Alexander Petrunkevitch and others (Cambridge: Harvard University Press, 1918).

ke, ekonomske i društvene dekompozicije” do „ponovnog nacionalnog jedinstva”, radi čijeg uništenja su Centralne sile započele Veliki rat. Po Kerneru, jedini korak koji je preostao za jugoslovenske narode jeste njihovo političko ujedinjenje i ulazak Sjedinjenih Država u rat pružio im je nadu da bi ovaj san mogli pretvoriti u realnost. Istoričar češkog porekla video je u ovome i geostratešku korist – stvaranje jugoslovenske države učinilo bi nemogućim ostvarivanje ideje o nemačkoj Srednjoj Evropi.⁷⁰

Poput Simorovog, Kernerov zadatak u *Inquiryju* bio je ispitivanje nacionalnih problema Habzburške monarhije. Njegovo viđenje jugoslovenskog pitanja bilo je u uskoj vezi sa razumevanjem političke strukture austrougarske države, prema kojoj je bio vrlo kritički nastrojen. Smatrao je da austrijski ustav, premda liberalan na papiru, u praksi ne funkcioniše.⁷¹ Kernerovi stavovi prema mađarskoj polovini carstva bili su još oštriji. Koruptivne prakse, falsifikovanje i prekrajanje skupština video je kao svakodnevni deo tamošnjeg političkog života.⁷² U jednom od svojih izveštaja povezivao je odnos među narodima u Kraljevini Ugarskoj sa stanjem na američkom jugu pod dominacijom Kju Kluka Klana.⁷³ U celosti, austrijsko-mađarsku dominaciju nad Jugoslovenima posmatrao je kao organizovani teroristički poredak čija svrha je bio obračun sa slovenskih narodima Monarhije.⁷⁴ Uprkos ovakvim stavovima, Kerner je pokušavao da u svojim izveštajima iznese izbalansirane procene i preporuke. Kako su trenutni uslovi bili „previše fluidni za naučnu analizu”, njegove prognoze nudile su predviđanja „posmatrana iz sadašnjeg trenutka”.⁷⁵

Pored kritičnosti prema Austrougarskoj i simpatija prema nacionalnim pokretima ove države, osnovu za predviđanja američkog istoričara činila je primena opštih principa i razmišljanja o strateškim pozicijama Sjedinjenih Država u ratu. Kerner je neopravdano interpretiran kao protivnik prava nacija na samoopredeljenje, na osnovu njegove navodne tvrdnje da bi ono vodilo ekonomskom potčinjavanju Centralne Evrope Nemačkoj.⁷⁶ Zapravo američki istoričar tvrdio je da bi pravo na samoopredeljenje moglo poslužiti kao krinka Berlina u pokušaju da politikom *zavadi pa vladaj* zagospodari ovim teritorijama, što je po njemu bilo suprotno istinskom duhu samoopredeljenja koji su

⁷⁰ Isto.

⁷¹ NA, 256, Inquiry Documents, No. 306, Robert J. Kerner, Austria-Hungary. Structure of Government, 13. 2. 1918, 10.

⁷² Isto, 13.

⁷³ NA, 256, Inquiry Documents, No. 311, Robert J. Kerner, Memorandum on Racial Participation in the Government of Austria-Hungary, bez datuma, 53.

⁷⁴ NA, 256, Inquiry Documents, No. 310, Robert J. Kerner, Resume of a Brief Sketch of the Political Movements Among the Jugo-Slavs Toward the Federalization or Dismemberment of Austria-Hungary, bez datuma, 14.

⁷⁵ NA, 256, Inquiry Documents, No. 312, Robert J. Kerner, Memorandum on the Political Effect of the Austrian, Russian, and Buffer-State Solutions of the Polish Question Upon the Economic Relations of Austria-Hungary with Her Neighbors, 25. 2. 1918.

⁷⁶ Gelfand, *The Inquiry*, 200; Бисенић, „Тајне ‘Истраживања’”, 350.

činili pravični nacionalizam i demokratija.⁷⁷ Kerner zaista nije bio siguran da li je stvaranje novih država na teritoriji Austrougarske bio najbolji mogući ishod za Sjedinjene Države, ali to ne znači da je negirao osnovni razlog za njihovo buduće postojanje. Već pri svojim prvim analizama za *Inquiry* Kerner je naginjao prema ideji da Amerika sprovodi politiku raspada Austrougarske i stvaranja nezavisnih država od njenih delova.⁷⁸ Pokušavajući da pomiri protivrečnost američkih strateških ciljeva i prava naroda na samoopredeljenje, on je eventualnu federalizaciju Monarhije na bazi etničkih prava video kao osnov za njenu demokratizaciju.⁷⁹ U jugoslovenskom slučaju to je značilo ujedinjenje ovih naroda pod habzburškom krunom na bazi zahteva iznetih u Majskoj deklaraciji pred Rajhsratom na proleće 1917. godine. Za američkog historičara ovo je bio bolji ishod od onog koji su zahtevale austrougarske političke elite, ali ni on nije bilo idealan. Kao „konačno rešenje” jugoslovenskog pitanja Kerner je u martu 1918. godine video „kompletnu nezavisnost u okviru etničkih granica predstavljenih... Krfskom deklaracijom”.⁸⁰

Procenivši da je američka strategija odvajanja Austrougarske od Nemačke propala, Kerner se u martovskom izveštaju izjasnio da je podrška Vašingtona raspadu Dvojne monarhije i oslobođenju jugoslovenskog i čehoslovačkog naroda postala neminovnost.⁸¹ Smatrao je da bi nezavisnost Jugoslavije ponudila stalno i racionalno rešenje za probleme ovih prostora. Svojim ugledom on je dao i stručni pečat političkoj ideji o jedinstvu jugoslovenskih naroda tvrdeći da se svako rešenje koje ne bi tretiralo Jugoslovane kao jedan narod može smatrati za nenaučno.⁸² Nakon što je 12. maja 1918. u gradiću Spa nizom vojnih i ekonomskih ugovora Austrougarska potvrdila svoju odanost Nemačkom carstvu, Kerner je u novom memorandumu sada insistirao na tome da je došlo do kritičnog trenutka za promenu američke politike prema nacionalnim organizacijama u Habzburškoj monarhiji. On je predlagao javnu deklaraciju Sjedinjenih Država i savezničkih sila u kojima bi se pozvalo na raspad Austrougarske i oslobađanje naroda Centralne i Istočne Evrope na bazi etnički definisanih granica. Predstavnicima pobunjenih nacija Amerika je trebalo da ponudi momentalno priznanje, kao i svu moguću materijalnu i moralnu pomoć.⁸³ Upravo u danima kada je Kerner pisao svoj izveštaj u Va-

⁷⁷ NA, 256, Inquiry Documents, No. 314, Robert J. Kerner, The German and Austria Solutions of the Near Eastern Question, 4. 3. 1918, 1–2, 13–15.

⁷⁸ George J. Svoboda, „Robert J. Kerner and the US Conception of Czechoslovak Independence”, in *T. G. Masaryk (1850–1937). Volume 3. Statesman and Cultural Force*, ed. Harry Hanak (New York: St. Martin's Press, 1990), 46, 48–49.

⁷⁹ NA, 256, Inquiry Documents, No. 314, 19–20.

⁸⁰ Isto, 15.

⁸¹ NA, 256, Inquiry Documents, No. 310, Robert J. Kerner, A Brief Sketch of the Political Movements Among the Jugo-Slavs Toward the Federalization or Dismemberment of Austria-Hungary, 25. 3. 1918, 94.

⁸² NA, 256, Inquiry Documents, No. 310, Robert J. Kerner, Resume, 15.

⁸³ NA, 256, Inquiry Documents, No. 839, Robert J. Kerner, A New Policy for the United States in Central Europe, 16. 5. 1918, 3–4.

šingtonu je započela velika preorijentacija po pitanju podrške opstanku Monarhije. Tokom narednih nedelja i meseci predsednik Vilson je odustao od stanovišta zauzetih u *Četrnaest tačaka* i podržao politiku uništenja Austrougarske.⁸⁴ Kernerovi izveštaji najverovatnije nisu direktno uticali na ovu promenu koja je pre svega bila posledica širih međunarodnih okolnosti. Međutim, njihova analiza dovodi do zaključka da je ovaj istoričar od samog početka rada u *Inquiryju* bio iskreni zagovornik jugoslovenskog ujedinjenja.

*

Rukovodstvo *Inquiryja* je krajem septembra 1918. poslalo zahtev sekciji za Austrougarsku da napravi konačni plan za moguće granice ove države posle rata.⁸⁵ Pod Simorovim vođstvom to je ubrzo i učinjeno.⁸⁶ Novoj jugoslovenskoj državi trebalo je da pripadne više od 130.000 kvadratnih kilometara Monarhije, na kojima je živelo preko 6.750.000 ljudi. Po procenama autora dokumenta 87 odsto ovog stanovništva bilo je jugoslovenskog porekla.⁸⁷ Ovaj memorandum predstavljao je osnovu za predloge *Inquiryja* vezane za jugoslovensko pitanje, sakupljene u takozvanoj *Crnoj knjizi*, koja je poslužila američkim delegatima kao osnovni nacrt smernica za delovanje tokom mirovnih pregovora. Rad eksperata *Inquiryja* time ipak nije bio završen. Više od trideset članova organizacije učestvovalo je na Konferenciji mira u Parizu, gde su delovali u sklopu „Divizije za teritorijalne, ekonomske i političke informacije”. Među njima su bili Čarls Simor i Robert Kerner, dva istraživača koja su se najviše posvetila jugoslovenskom pitanju, ali i niz drugih članova *Inquiryja* koji su se tokom konferencije, posredno ili neposredno, bavili jugoslovenskim temama. Nakon višemesečnog istraživačkog rada dobili su priliku da svoje ideje pretoče u praksu. Dokumenti koje su pisali ili čitali tokom prethodne godine bili su temelj nastojanja da se dođe do pravednih i racionalnih mirovnih rešenja u Parizu.

Izveštaji koje su Simor i Kerner pisali za *Inquiry* predstavljali su najznačajniji doprinos američkom nastojanju da razume jugoslovensko pitanje u sklopu priprema za mirovnu konferenciju. Oni su bili rezultat težnje da se ovaj problem analizira na „naučnim osnovama”. Kao što je ukazano, političke okolnosti imale su centralnu ulogu u određivanju osnovnih pravaca američke politike prema jugoistočnoj Evropi, te je i odjek američkih strateških interesa bio neizbežan u tekstovima dvojice istoričara. Međutim, detaljna analiza njihovih izveštaja pokazuje da su kod Simora i Kernera ideja o mogućnosti jugoslovenskog ujedinjenja i njegovo istorijskoj opravdanosti pretežno

⁸⁴ Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 87–89.

⁸⁵ Glant, „The Inquiry and the Paris Peace Conference”, 105.

⁸⁶ NA, 256, Inquiry Documents, No. 514, Epitome of Reports on Just and Practical Boundaries Within Austria-Hungary for Czecho-Slovaks, Jugo-Slavs, Rumanians, Poles, Ruthenians, Magyars, bez datuma.

⁸⁷ Isto, 19.

proizašle iz njihovih „naučnih istraživanja”. Do toga je došlo zato što su politika i nauka u radu *Inquiryja* imale uzajamno dejstvo: dok je politika određivala okvir unutar kojeg je nauka delovala, sam zahtev da se političke odluke temelje na naučnim saznanjima pružao je nauci određenu samostalnost u delovanju. Američki naučnici su prividnu dihotomiju između politike i nauke uskoro prevazišli svojim učestvovanjem na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Tamo su, kao članovi američke delegacije, dobili priliku da neposredno primene rezultate svog dosadašnjeg rada. Na taj način će intelektualni rad *Inquiryja* na jugoslovenskom problemu dobiti svoj odjek u diplomatskim sukobima i intrigama sa kojima se novonastalo Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca suočilo u prvoj godini svog postojanja. Eksperti *Inquiryja* odigrali su važnu ulogu u tim zbivanjima, često podržavajući jugoslovenske zahteve i opravdavajući ih pritom na „naučnim osnovama”.⁸⁸

---

⁸⁸ Tako su Simor i Dej bili među potpisnicima „ekspertske pisma” Vilsonu u aprilu 1919. godine u kojem su podržali jugoslovenske teritorijalne zahteve za Rijekom, što je navelo američkog predsednika da javno odbaci italijanske pretenzije na ovaj grad i dovelo do eskalacije diplomatske krize oko Jadranskog pitanja: Smith, *American Empire*, 160–163. Dodatno, važnost postojanja *Inquiryja* za naučnu produkciju o širem prostoru Istočne Evrope (koji je uključivao jugoslovensku državu) nije prestala ni nakon mirovne konferencije. Dugoročni uticaj ličnosti poput Roberta Knera i njegovog mentora sa Harvarda Arčibalda Karija Kulidža, načelnika sekcije *Inquiryja* za Istočnu Evropu, ogleda se u njihovom značaju u formiranju univerzitetskih centara za istraživanje istorije ovog prostora u Sjedinjenim Državama. Kulidž je sa tim procesom na Harvardu započeo još pre Prvog svetskog rata, dok je Kerner u međuratnim godinama isto učinio na Berkliju. Posledice ove institucionalizacije ostale su vidljive do danas. Kernerov pitomac Vejn Vučinić je nakon rada u Kancelariji za strateške usluge (Office of Strategic Services) tokom Drugog svetskog rata na Univerzitetu Stenford osnovao studije istorije Istočne Evrope, dok je Vučinićev učenik Leri Vulf jedan od najznačajnijih savremenih američkih istoričara ovog podneblja.

Spisak referenci

Arhivi

- Library of Congress. Woodrow Wilson Papers.
- National Archives. Record Group 256, Records of the American Commission to Negotiate Peace. Inquiry Documents.

Objavljeni izvori

- Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919.
- The Papers of Woodrow Wilson.

Literatura

- Baker, Ray Stannard. *Woodrow Wilson and World Settlement. Written from His Unpublished and Personal Material, Vol. I*. New York: Doubleday, Page & Company, 1922.
- Bisenić, Dragan. „Tajne ‘Istraživanja’. SAD i stvaranje Jugoslavije”. U *Istorija jedne utopije. 100 godina od stvaranja Jugoslavije. Knj. 1*, uredili Srđan Petrović, Marinko M. Vučinić i Branimir Nešić, 340–371. Beograd: Catena mundi, 2018. (Cyrillic)
- Dominian, Leon. *The Frontiers of Language and Nationality in Europe*. New York: The American Geographical Society, 1917.
- Gelfand, Lawrence E. *The Inquiry. American Preparations for Peace, 1917–1919*. New Haven; London: Yale University Press, 1963.
- Glant, Tibor. *Through the Prism of the Habsburg Monarchy. Hungary in the American Diplomacy and Public Opinion During the First World War*. PhD Dissertation, University of Warwick, 1996.
- Glant, Tibor. „The Inquiry and the Paris Peace Conference. American Preparations for Peace and the Future of Hungary, 1917–1920”. In *Minority Protection*, edited by Attila Dabis, 85–124. Budapest: Institute for the Protection of Minority Rights, 2020.
- Grose, Peter. *Continuing the Inquiry. The Council on Foreign Relations from 1921 to 1996*. New York: A Council on Foreign Relations Book, 2006.
- Kerner, Robert J. „The Foundations of Slavic Bibliography”. *The Papers of the Bibliographical Society of America*, no. 1 (1916): 3–39.
- Kerner, Robert J. „The Jugo-Slav Movement”. In *Russian Revolution and Jugo-Slav Movement*. eds. Alexander Petrunkevitch and others (Cambridge: Harvard University Press, 1918).
- Krizman, Bogdan. *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*. Zagreb: Školska knjiga, 1977.
- Kotkin, Stephen. „Robert Kerner and the Northeast Asia Seminar”. *Acta Slavica Iaponica*, no. 15 (1997): 93–113.
- Lears, Jackson. *Rebirth of a Nation. The Making of Modern America, 1877–1920*. New York: Harper Collins, 2009.
- Lipušček, Uroš. „The USA and the Establishment of the Kingdom of SHS 1918–1919”. In *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia*, edited by Ljubinka Trgovčević, 53–70. Belgrade: Faculty of Political Sciences, 2008.

- Mamatey, Victor S. *The United States and East Central Europe, 1914–1918. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda*. New York; London: Kennikat Press, 1972.
- Marić, Vukašin. „Bosna i Hercegovina u perspektivama američkih naučnika tokom Prvog svetskog rata: slučaj Čarlsa Simora”. U *Srpski identitet Bosne i Hercegovine kroz istoriju*, uredio Nenad Lemajić, 95–109. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2025. (Cyrillic)
- Marić, Vukašin. „Od prisluškivanja činovnika do istraživanja međunarodnog društva. Razvojni tokovi istorije međunarodnih odnosa”. *Kultura*, br. 180 (2023): 53–76. DOI: 10.5937/kultura2380053M (Cyrillic)
- Mayer, Arno J. *Politics and Diplomacy of Peacemaking. Containment and Counterrevolution at Versailles, 1918–1919*. New York: Vintage Books, 1969.
- Mayer, Arno J. *Wilson vs. Lenin. Political Origins of the New Diplomacy, 1917–1918*. Cleveland; New York: The World Publishing Company, 1964.
- Mezes, Sidney Edward. „Preparations for Peace”. In *What Really Happened at Paris*, edited by Edward Mandell House and Charles Seymor, 1–14. New York: Charles Scribner's Sons, 1921.
- Miller, David Hunter. *My Diary at the Conference of Paris. With Documents. Vol. IV*. New York: Appeal Printing Company, 1924.
- Neu, Charles E. *Colonel House. A Biography of Woodrow Wilson's Silent Partner*. New York: Oxford University Press, 2015.
- Rangel, Sandra K. *Records of the American Commission to Negotiate Peace. Inventory of Record Group 256*. Washington: National Archives and Record Service; General Service Administration, 1974.
- Seymour, Charles. *The Diplomatic Background of the War, 1870–1914*. New Haven: Yale University Press, 1916.
- Seymour, Charles. „The End of an Empire. Remnants of Austria-Hungary”. In *What Really Happened at Paris*, edited by Edward Mandell House and Charles Seymor, 87–111. New York: Charles Scribner's Sons, 1921.
- Seymour, Charles. *The Intimate Papers of Colonel House. Into the World War*. Boston; New York: Houghton Mifflin Company, 1928.
- Shotwell, James T. *At the Paris Peace Conference*. New York: The Macmillan Company, 1937.
- Shoup, Laurence H. and William Minter. *Imperial Brain Trust. The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy*. New York; London: Monthly Review Press, 1977.
- Smith, Neil. *American Empire. Roosevelt's Geographer and the Prelude to Globalization*. Berkeley: University of California Press, 2003.
- Svoboda, George J. „Robert J. Kerner and the US Conception of Czechoslovak Independence”. In *T. G. Masaryk (1850–1937). Volume 3. Statesman and Cultural Force*, edited by Harry Hanak, 43–56. New York: St. Martin's Press, 1990.
- Živojinović, Dragoljub. *Amerika, Italija i postanak Jugoslavije, 1917–1919*. Beograd: Naučna knjiga, 1970.
- Živojinović, Dragoljub. *U potrazi za zaštitnikom. Studije o srpsko-američkim vezama, 1878–1920. godine*. Beograd: Albatros plus, 2010. (Cyrillic)
- Živojinović, Dragoljub R. *Vatikan i Prvi svetski rat, 1914–1918*. Beograd: Službeni list SRJ, 1996. (Cyrillic)
- Wolff, Larry. *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*. Stanford: Stanford University Press, 2020.

Summary

Vukašin Marić

Inquiry Experts and the Yugoslav Question, 1917–1919

Abstract: The paper examines the role of the Yugoslav question in the preparations of the United States for the peace conference after the First World War. The origin and the creation of the Inquiry, an organization tasked with scientifically analyzing key political and economic problems in the world that were supposed to be the subject of future peace negotiations, are examined. In the period from October 1917 to January 1919, scientists involved in the work of this organization wrote a large number of special reports and studies. One of the topics covered was the Yugoslav question. The paper focuses on the most significant reports by Inquiry experts addressing this issue, assessing the nature of their evaluations and proposals.

Keywords: *Inquiry*, Yugoslav question, Woodrow Wilson, experts, Charles Seymour, Robert Kerner

With the entry of the United States into World War I, the American administration began systematic preparations for the future peace conference. In the fall of 1917, at the request of Woodrow Wilson, Edward House established the Inquiry, an organization tasked with analyzing key political and economic problems in the world that were to be the subject of future peace negotiations. The main role in this work was played by scientists, supposedly impartial experts, whose work was intended to set the preconditions for creating peace on a scientific basis. The Inquiry's work reflected broader social developments of American society embodied in the progressivist movement, the emergence of the doctrine of state planning and the rise of the professional middle class at the moment of the institutionalization of American foreign policy. The organization was a reaction to the necessity of crystallizing the new position of the United States in the world capitalist system at a time of war and crisis of international relations that threatened the vision of a liberal-internationalist order that was seen in Washington as the future.

As part of their work, the Inquiry's experts analyzed the Yugoslav issue. In the two most important program documents created at the beginning and end of the Inquiry's existence, opposing solutions to this problem were offered, with the first one supporting the survival of Austria-Hungary, and the second one proposing the creation of a Yugoslav state. The reports of individual experts written in 1918, analyzed in the context of a broader shift in American foreign policy during the last year of the war, shed light on the

reasons for this change and the essence of the experts' attitude towards the possibility of Yugoslav unification, among which the most important was the work of Charles Seymour and Robert Kerner.